

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

των Επιμελητών της Έκδοσης

Το τεύχος αυτό είναι αφιερωμένο στη μνήμη του Γιάννη Παντή, Καθηγητή Οικολογίας, Διαχείρισης Πληθυσμών και Βιοκοινοτήτων στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας, που έφυγε πρόωρα από τη ζωή, στις 10 Οκτωβρίου 2017, σε ηλικία μόλις 60 ετών. Έφυγε μετά από πεντάμηνη νοσηλεία εξαιτίας καρδιακού επεισοδίου που υπέστη σε ώρα εργασίας στο γραφείο του στο Υπουργείο Παιδείας..

Η πρόταση μου να αναδειχθεί το έργο και η συμβολή του στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με τιμητικό τεύχος εγκρίθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση της 26^{ης} Ιανουαρίου 2018 του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης, εκδότριας αρχής του περιοδικού «Επιστήμες της Αγωγής». Ο Κώστας Κορφιάτης, δέχτηκε αμέσως να γίνει συν-επιμελητής της έκδοσης. Απόφοιτοι και οι δύο του Τμήματος Βιολογίας του ΑΠΘ γνωρίζαμε το Γιάννη από τα φοιτητικά χρόνια. Ο Κώστας στη συνέχεια συνδέθηκε μαζί του με ακαδημαϊκή συνεργασία και βαθιά φιλία.

Ο πρόωρος θάνατος του Γιάννη Παντή συγκλόνισε την ακαδημαϊκή κοινότητα, τους φίλους και συνεργάτες, ιδιαίτερα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης από το οποίο ο εκλιπών πήρε πτυχίο Βιολογίας, διδακτορικό δίπλωμα, έγινε ερευνητής, εκλέχτηκε καθηγητής σε όλες τις βαθμίδες και υπήρξε Αντιπρύτανης Οικονομικού Προγραμματισμού και Ανάπτυξης από 1 Σεπτεμβρίου 2010 έως 31 Αυγούστου 2014.

Μετά το θάνατο του αποδόθηκαν πολλές τιμές.

Η νότια πτέρυγα του ένατου ορόφου του Τμήματος Βιολογίας, του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, εκεί που είναι ο τομέας Οικολογίας, όπου πέρασε τα περισσότερα χρόνια της ακαδημαϊκής του ζωής, φέρει πλέον το όνομά του¹.

Στη μνήμη του, ο Υπουργός Παιδείας Κ. Γαβρόγλου, έδωσε στο Τμήμα Βιολογίας, μία θέση μέλους ΔΕΠ στην Οικολογία που φέρει το όνομα του, μετά από αίτημα του Τμήματος και ομόφωνη έγκριση της Συγκλήτου², κάτι που, όπως ανέφερε η Πρόεδρος του τμήματος Βιολογίας Καθηγήτρια κ. Βώκου *«είναι μοναδικό στην ακαδημαϊκή πραγματικότητα (στη χώρα μας), αλλά (έτσι) μοναδικός ήταν και ο Γιάννης»*.

Το όνομα του φέρει πλέον και αίθουσα συνεδριάσεων στον τρίτο όροφο του Υπουργείου Παιδείας στο Μαρούσι³.

Ως αντιπρύτανης *«ήθελε ένα πανεπιστήμιο οικολογικό, ηλεκτρονικό, δημοκρατικό και ανοιχτό, έφυγε πολύ άδικα, πολύ νωρίς, αλλά το ΑΠΘ δε θα τον ξεχάσει ποτέ»*⁴ είπε ο πρύτανης του ΑΠΘ, καθηγητής Περικλής Μήτσας στην συγκινητική εκδήλωση μνήμης με τίτλο «Ο Γιάννης των ασφοδελών λειμώνων»⁵ που διοργάνωσαν η Πρυτανεία και το Τμήμα Βιολογίας, στην αίθουσα τελετών του ΑΠΘ στις 9-2-2018. Και συμπλήρωσε

Ο Γιάννης με πάθος και αφοσίωση υπηρέτησε από όλα τα μετερίζια. Υπηρέτησε την επιστήμη και το Πανεπιστήμιο. Οι λέξεις που ξεχωρίζουν είναι πάθος ευθύτητα, αγωνιστικότητα, όραμα. Ως αντιπρύτανης αγωνίστηκε για ένα πράσινο πανεπιστήμιο⁶.

Πράγματι η «Έκθεση Πεπραγμένων 2010-2014» για την αντιπρυτανεία του που υπογράφει ο ίδιος τον Αύγουστο 2014⁷, περιγράφει ένα ομολογουμένως εντυπωσιακό σχέδιο ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης που έκανε το ΑΠΘ το πρώτο Πράσινο Πανεπιστήμιο στη χώρα μας με ειδικό λογότυπο ECO-AUTH με Επιτροπή Ολοκληρωμένης Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Γραφείο Περιβάλλοντος που περιέλαμβανε:

Δράσεις για την παραγωγή και εξοικονόμηση ενέργειας, μέσω της αναβάθμισης υποδομών φωτισμού και την ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων της κεντρικής Πανεπιστημιούπολης και παραρτημάτων, καθώς επίσης και βιοκλιματική αναβάθμιση της Πλατείας Χημείου και της Πλατείας Διοίκησης με προβλεπόμενη αύξηση πρασίνου 40% και μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου 35,26%

Δράσεις για τη βιώσιμη κινητικότητα και την προσβασιμότητα που περιελάμβανε μεταξύ άλλων σύστημα κοινόχρηστων ποδηλάτων στην Πανεπιστημιούπολη, το πρώτο στη χώρα μας, δράσεις ενημέρωσης για τον περιορισμό της χρήσης του αυτοκινήτου και συνεργασία με φορείς της πόλης όπως ποδηλατικούς συλλόγους.

Δράσεις για την επαναχρησιμοποίηση, πρόληψη παραγωγής και αποδοτική διαχείριση αποβλήτων (μεταξύ άλλων τοποθέτηση κάδων ανακύκλωσης ακόμη και κάδους συλλογής ειδών ένδυσης- υπόδυσης).

Δράσεις για την διάδοση της βιολογικής γεωργίας και εισαγωγή των βιολογικών προϊόντων στους χώρους εστίασης του Πανεπιστημίου. Αναφέρουμε ενδεικτικά τη δημιουργία 400 περιαστικών λαχανόκηπων των 100 τ.μ. που δόθηκαν σε πολίτες με κλήρωση για 3 χρόνια και λόγω αυξημένης ζήτησης αυξήθηκαν κατά ακόμη 150.

Δράσεις για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση και συμμετοχή, για όλη την πανεπιστημιακή κοινότητα (π.χ διαγωνισμοί περιβαλλοντικής φωτογραφίας, οικολογικά μονοπάτια και παρατήρηση πουλιών στην Πανεπιστημιούπολη, εορτασμός ημέρας περιβάλλοντος, ημέρας της γης, ημέρας της βιοποικιλότητας κ.α) καθώς και ειδικές δράσεις και δραστηριότητες για μαθητές σχολείων.

Στις προσπάθειες για τη σύνδεση του ΑΠΘ με την κοινωνία αξίζει να αναφερθεί η καινοτόμα δράση «ΑΠΘ την Κυριακή», δηλαδή το άνοιγμα του Πανεπιστημίου σε πολίτες κάθε ηλικίας τις Κυριακές του ακαδημαϊκού έτους και τη δημιουργία μ' αυτό τον τρόπο του πρώτου μεγάλου ανοικτού «εκπαιδευτικού» πάρκου στην καρδιά της πόλης, όπως χαρακτήρισε το εγχείρημα ο ίδιος.

Στην παρούσα έκδοση θέλουμε να αναδείξουμε το έργο του Γιάννη Παντή στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, μια πτυχή της πολύπλευρης και δημιουργικής ακαδημαϊκής ζωής του, που αξίζει να αναδειχθεί, ως ύστατο αποχαιρετισμό στο συνάδελφο και φίλο.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ήταν ένα από τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του Γιάννη Παντή. Άλλωστε ο ίδιος είχε συμπεριλάβει στο σύντομο βιογραφικό σημείωμα που ανάρτησε ως Γενικός Γραμματέας στο Υπουργείο Παιδείας την «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση»⁸.

Με καθαρά ακαδημαϊκά κριτήρια η στενή σχέση του με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτυπώνεται στο δημοσιευμένο έργο. Ενδεικτικά αναφέρουμε 13 δημοσιεύσεις σε διεθνή περιοδικά στην ευρύτερη θεματολογία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Υπάρχουν πολλές άλλες δημοσιεύσεις στην ελληνική γλώσσα, σε πρακτικά συνεδρίων και συλλογικούς τόμους.

- Paraskevopoulos, S., Korfiatis, K., **Pantis, J.** (2003) Social Exclusion as Constraint for the Development of Environmentally Friendly Attitudes. *Society & Natural Resources*, 16: 759-774.
- Dimopoulos, D. & **Pantis, J.** (2003) Knowledge and Attitudes Regarding Sea Turtles in Elementary Students on Zakynthos, Greece. *The Journal of Environmental Education*, 34: 30-38.
- Korfiatis, K., Hovardas, T., **Pantis, J.** (2004) Determinants of Environmental Behavior in Societies in Transition: Evidence from Five European Countries. *Population and Environment*, 25: 563-584.
- Togridou, A., Hovardas, T., **Pantis, J.** (2006) Determinants of visitors' willingness to pay for the National Marine Park of Zakynthos, Greece. *Ecological Economics*, 60: 308-319.
- Dimopoulos, D., Paraskevopoulos, S., **Pantis, J.** (2008) The Cognitive and Attitudinal Effects of a Conservation Educational Module on Elementary School Students. *The Journal of Environmental Education*, 39: 47-61.
- Dimopoulos, D., Paraskevopoulos, S., **Pantis, J.** (2009). Planning educational activities and teaching strategies on constructing a conservation educational module. *Journal of Environmental & Science Education*, 4 (4): 351-364.
- Hovardas, T., Korfiatis, K., **Pantis, J.** (2009) Environmental Representations of Local Communities' Spokespersons in Protected Areas. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19: 459-472.
- Hovardas, T., Togridou, A., **Pantis, J.** (2011) Environmental education as a crucial component of the environmentalist dimension of ecotourism: Inducing short-term effects on environmental literacy with long-term implications for protected area management. In A. Krause & E. Weir (eds), *Ecotourism: Management, Development and Impact*, Nova Science publishers, 89-111.
- Minotou, Ch., Mniestris, A., **Pantis, J.**, Paraskevopoulos, S. (2011) Enabling the disabled through acoustic ecology and environmental education by listening to the ecosystem of the turtle. *Educational Research*, 2(12), 1759-1764.

- Minotou, Ch., Mniestris, A., **Pantis, J.**, Etmektsoğlu, I., Paraskevopoulos, S. (2011) Listening to the Ecosystem of the Turtle: Enabling the disabled to cross the listening paths of acoustic ecology and environmental education. *Journal of Acoustic Ecology*. Dec 11.
- Minotou, Ch., Paraskevopoulos, S., **Pantis, J.** (2011) Environmental education for protected areas and endangered species for special needs students: A case study. *European Journal of Social Sciences*, 25: 244-250.
- Apostolopoulou, E., Drakou, E., **Pantis, J.** (2012). Unraveling Stakeholders' Discourses Regarding Sustainable Development and Biodiversity Conservation in Greece. In C. Ghenaï (Ed.), *Sustainable Development: Policy and Urban Development: Tourism, Life Science, Management and Environment*, 405-430. Rijeka IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/26942>.
- Paloniemi, R., Apostolopoulou, E., Cent, J., Bormpoudakis, D., Scott, A., Grodzka-Jurczak, M., Tzanopoulos, J., Koivulehto M., Pietrzyk-Kaszyńska, A., **Pantis, J.** (2015) Public Participation and Environmental Justice in Biodiversity Governance in Finland, Greece, Poland and the UK. *Environmental Policy and Governance*, 25(5), 330-342.

Επίσης επέβλεψε τρεις διδακτορικές διατριβές σχετικές με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία: του Δημήτρη Δημόπουλου (2006) με τίτλο «Εφαρμογή προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με αντικείμενο τη θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* και στόχο τη δημιουργία θετικών προς αυτή στάσεων» και της Ανατολής Τογρίδου (2006) με θέμα την «Ολοκληρωμένη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών: Η περίπτωση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου», ως κύριος Επόπτης, και της Χαρίκλειας Μινώτου (2012) με θέμα «Οι προστατευόμενες περιοχές και άτομα με ειδικές ανάγκες, ειδική περιβαλλοντική αγωγή», ως μέλος της τριμελούς επιτροπής.

Η στενή σχέση του Γιάννη Παντή με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση τεκμηριώνεται επίσης από την διαχρονική του παρουσία στα συνέδρια της Πανελληνίας Ένωσης Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕΕΚΠΕ). Από το πρώτο συνέδριο τον Οκτώβριο 1999 στην Αθήνα μέχρι το έβδομο συνέδριο το Μάιο 2015 στο Βόλο, ο Γιάννης Παντής ήταν παρών, υποστηρίζοντας δυναμικά και ουσιαστικά την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στη χώρα μας, αρχικά με ανακοίνωση⁹, ως μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής στο 3^ο (2007) και 7^ο Συνέδριο (2015), ως Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής στο 5^ο (2010) και 6^ο Συνέδριο (2012). Ως προσκεκλημένος ομιλητής στο 4^ο συνέδριο στο Ναύπλιο (2007) μίλησε για «Κοινωνία-Αειφορία- Περιβαλλοντική Εκπαίδευση», στο 5ο Συνέδριο στα Ιωάννινα (2010) ανέπτυξε το θέμα «Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Στόχοι και Προκλήσεις» και στο 7^ο Συνέδριο στο Βόλο (2015) «Αειφορική Διαχείριση και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση». Κρίμα που οι παρουσιάσεις αυτές δεν έχουν αποτυπωθεί σε γραπτό κείμενο.

Επιπλέον, ως Γενικός Γραμματέας στο Υπουργείο Παιδείας δημιούργησε ομάδα εργασίας για τον επανασχεδιασμό της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης / Εκπαίδευσης για την Αειφορία της οποίας το τελικό κείμενο δημοσιεύουμε στο παρόν τεύχος.

Ο Γιάννης Παντής, όπως έγραψε η τοπική εφημερίδα «Ημέρα», αγαπούσε τη γενέτειρα του Ζάκυνθο και με κάθε ευκαιρία φρόντιζε να την επισκέπτεται έστω και για ολιγοήμερες διακοπές, ενώ παρά τις υποχρεώσεις του συμμετείχε σε τοπικές οικολογικές οργανώσεις, πολιτιστικούς συλλόγους και σωματεία. Στη διαδρομή του είχε ξεχωριστή συνεισφορά στη Ζάκυνθο σε θέματα περιβάλλοντος και εκπαίδευσης. Ήταν ο οραματιστής και Πρώτος Πρόεδρος του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου¹⁰. Να σημειωθεί πως το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου ιδρύθηκε το 1999 και περιλαμβάνει τον κόλπο του Λαγανά, στις νότιες ακτές της Ζακύνθου. Είναι η πρώτη θεσμοθετημένη περιοχή στην Ελλάδα που διοικείται από Φορέα Διαχείρισης και το πρώτο πάρκο τέτοιου είδους που ιδρύθηκε στη χώρα μας αλλά και τη Μεσόγειο για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*. Η περιβαλλοντική ενημέρωση και εκπαίδευση είναι μια από τις πιο σημαντικές δράσεις του.¹¹

Ακόμη και ο νόμος 4519/2018 για τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών *«βασίζεται στην ιδέα του Γιάννη για τους φορείς. Η ιδέα του Γιάννη είναι εκεί, είναι για όλους μας πλέον διαθέσιμη να της δώσουμε αξία. Η ιδέα του μας έχει αφήσει ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο και εργαλείο, που αξίζει να πούμε ότι είναι δική του έμπνευση όπως δήλωσε ο πρώην Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος κ Σωτήρης Φάμελλος στην τιμητική εκδήλωση του ΑΠΘ.*

Στον τιμητικό αυτό τεύχος επιλέξαμε να γράψουν άνθρωποι, που είχαν μαζί του άμεση και στενή σχέση:

Ο Δρ Θωδωρής Μαρδίρης, αδελφικός φίλος, επι 20ετία Υπεύθυνος του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Καστοριάς και τέως προέδρος της ΠΕΕΚΠΕ, θυμάται και αποχαιρετά το φίλο και συνεργάτη.

Ακολουθεί το κείμενο που παρήγαγε η Ομάδα εργασίας «Για τον επανασχεδιασμό των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφορία» που αν δεν είχε μεσολαβήσει ο θάνατος, όπως αναφέρει στο κείμενο του ο Θ. Μαρδίρης, θα είχε γίνει νόμος του κράτους για την «Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία».

Στη συνέχεια η Δρ Ανατολή Τογρίδου, πρώην διδακτορική του φοιτήτρια, Principal Ecologist σε εταιρεία στην Αγγλία, που παράλληλα κάνει έρευνα στην Ινδία, ως μέλος του έργου Biodiversity Informatics and Technology Exchange for Snakebite (BITES) παρουσιάζει το πρόβλημα του δαγκώματος από φίδια στην Ινδία και την αναγκαιότητα της ενημέρωσης και εκπαίδευσης των ευπαθών ομάδων με κατάλληλο πληροφοριακό υλικό. Η σύγκρουση του ανθρώπου με την άγρια ζωή απειλεί την επιβίωση πολλών ειδών άγριας ζωής. Η κατανόηση των παραγόντων που οδηγούν σ αυτήν τη σύγκρουση είναι καθοριστική για το σχεδιασμό προληπτικών μέτρων. Η κατανόηση των αντιλήψεων για τα φίδια και το δάγκωμα τους θα δώσει τη γνώση που χρειάζεται για εστιασμένα προγράμματα πρόληψης.

Οι Δρ Χαρίκλεια Μινώτου, Ερευνήτρια, πρόεδρος του Πλατύφορου, Εταιρείας Μελέτης Έρευνας και Πολιτισμού της Ζακύνθου, πρώην διδακτορική του φοιτήτρια και ο Στέφανος Παρασκευόπουλος, καθηγητής στο Τμήμα Ειδικής Αγωγής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, καρδιακός φίλος και συνεργάτης του εκλιπόντος, περιγράφουν τις αρχές της Ακουστικής Οικολογίας και της εκπαίδευσης διατήρησης για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρίες και δίνουν παράδειγμα το εκπαιδευτικό υλικό που αναπτύχθηκε, εφαρμόστηκε και αξιολογήθηκε στα πλαίσια της διδακτορικής διατριβής της πρώτης συγγραφέως για το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου μέσω της χαρτογράφησης και αποτύπωσης του τοπικού ηχοτοπίου και της βιοποικιλότητας.

Η Μάγδα Γρηγορίου, πρώην προπτυχιακή του φοιτήτρια, και η Εμορφίλη Ευσταθιάδου, παρουσιάζουν ποιοτική μελέτη που διερευνά το εκπαιδευτικό έργο των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης όπως σκιαγραφείται στις απόψεις του Υπεύθυνου Λειτουργίας ενός εξ αυτών.

Το αφιέρωμα ολοκληρώνεται με δυο δικά μας άρθρα. «Οι σχολικοί λαχανόκηποι ως παράδειγμα συμμετοχικής Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, θεωρητική τεκμηρίωση και SWOT ανάλυση» των Δρ Στέλλα Πέτρου, Ερευνήτριας στο Τμήμα Επιστημών Αγωγής Πανεπιστημίου Κύπρου και του Κώστα Κορφιάτη Αναπληρωτή Καθηγητή στο ίδιο τμήμα. Και «Δύο σύγχρονες προσεγγίσεις στην ΠΕ, τη βασισμένη στον τόπο εκπαίδευση (place based education) και την Αστική Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» (Μαριάννα Καλαϊτζιδάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης).

Μας λείπεις Γιάννη...

Μας λείπει το χαμόγελο σου, η παρουσία σου στα συνέδρια της ΠΕΕΚΠΕ, η παρέα σου. Θα μας λείψει το όραμα σου για την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία και η μοναδική σου δυνατότητα να μετουσιώνεις το όραμα σε πράξη.

Τουλάχιστον *εκοιμήθης εις την πατρίδα σου...*

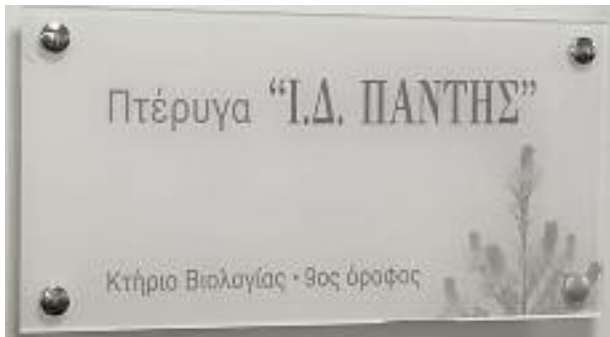
Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρα μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

Κάλβου, Ωδή Πρώτη. Ο Φιλόπατρις. Στροφή κγ'

Οι επιμελητές

Μαριάννα Καλαϊτζιδάκη

Κωνσταντίνος Κορφιάτης

"Πτέρυγα Γιάννη Παντή,
στο Τμήμα Βιολογίας του
ΑΠΘ".

Φωτογραφία
Δρ Ελένη Γλυνιά,
μέλος ΕΕΠ,
ΤΕΕΦΑ, ΑΠΘ.

Σημειώσεις

1. Εκδήλωση στη μνήμη του Γιάννη Παντή, 31-10-2019 Ανακτήθηκε από <https://www.livemedia.gr/ekdilwsi-sti-mnimi-toy-gianni-panti-to-onoma-toy-dothike-se-pteryga-toy-timimatos-biologias-toy-apth>
2. Κατανομή θέσης μέλους ΔΕΠ στη μνήμη του Γ. Παντή, 22-3-2018 Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arhra/61866/katanomi-thesis-meloy-s-dep-sti-mnimi-toy-g-panti>
3. Το όνομα «Γ. Παντής» δόθηκε σε αίθουσα συνεδριάσεων του υπ. Παιδείας, 19-01-2018. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arhra/55080/onoma-g-pantis-dothike-se-aitoysa-synedriaseon-toy-yp-paideias>
4. Σε κλίμα συγκίνησης η εκδήλωση μνήμης για τον Γιάννη Παντή στο ΑΠΘ. Εφ. Μακεδονία, 10/02/2018. Ανακτήθηκε από <https://www.voria.gr/article/timise-me-ekdilosi-mnimis-ton-apotha-nonta-gianni-panti-to-apth>
5. «Ο Γιάννης των ασφοδελών λειμώνων». Αφιέρωμα τιμής στο Γιάννη Παντή. ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2018. Έκδοση στη μνήμη του Γιάννη Παντή με το πρόγραμμα της ομότιπλης εκδήλωσης στο ΑΠΘ και τους αποχαιρετισμούς της πολιτείας, των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, περιβαλλοντικών φορέων και άλλων οργανισμών, συνεργατών συναδέλφων και φίλων είναι ανηρτημένη στην ιστοσελίδα του ΑΠΘ: <https://www.auth.gr/en/node/25001>
6. Πετροπούλου Μ (2018) Το ΑΠΘ τιμά τη μνήμη του Γιάννη Παντή. Ανακτήθηκε από <http://www.th-estival.gr/society/item/364034-to-apth-tima-tin-mnimi-tou-gianni-panti-foto-video>
7. Παντής, Ι (2014). Έκθεση Πεπραγμένων 2010-2014. Αναπληρωτής Πρύτανη. Αντιπρύτανης Οικονομικού Προγραμματισμού και Ανάπτυξης. Θεσσαλονίκη. Αύγουστος 2014. Ανακτήθηκε από https://www.bio.auth.gr/sites/default/files/teliki_ekthesi_2010-2014_25_7_14.pdf
8. Γενικός Γραμματέας Υπουργείου Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων. Συντομο Βιογραφικό Σημείωμα. Ανακτήθηκε από <https://www.minedu.gov.gr/gymnasio-m-2/1154-dioikisi/igesia/genikos-grammateas/16141-giannis-pantis>
9. Ζορμποπούλου, Μ., Λάγιου Μ, Λαζαρίδου-Δημητριάδου, Μ, Παντής, Ι. (1999). Σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση εκπαιδευτικού υλικού με θέμα το Ποτάμι. Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, 8-10 Οκτωβρίου, Αθήνα. ΠΕΕΚΠΕ, 184-186.
10. Σε κλίμα συγκίνησης το τελευταίο «αντίο» στον Γιάννη Παντή. Εφημερίδα Ημέρα, Ζάκυνθος, φ.12/10/2017. Ανακτήθηκε από <https://www.imerazante.gr/2017/10/12/161441>
11. Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου. <http://nmp-zak.org.144-76-38-75.comitech.gr/el>